

тварин. Застосування аміна-
ся неоднаковою чутливістю
зку. Останні найбільш стійкі.

1, 11, 1072.
дыхания в норме и патологии, М.,
83.
А.—Методы и системы для стати-
1968.
коффер. по электрофизиол. центр.
журн. СССР, 1968, 54, 8, 884.
мирающего и оживающего мозга,
1966, 112.
гипоксических станів новонароджених,
мед. наука, 1958, 15, 1, 102.
дыхания, гипоксия и оксигенотера-
ти, 1960, 4, 76.
тизма, М., 1966.
, 1961, 4, 20.
4.
1, 2, 97.
Jin. Neurophysiol., 1949, 1, 455.
Я., Петрань М., Захар И., Элек-
62, 384.
Надійшла до редакції
29.IX 1971 р.

FUNCTIONAL STATE
SUFFOCATION DEVELOPMENT
ruk

у, Medical Institute, Vinnitsa

with tightened suffocation caused
time respiration, arterial pressure,
pothalamic sections, reticular for-
re recorded. The initial functional
benzaminium and aminazinium admis-
mixture of suffocation development,
al relations. Aminazinium blockade
shortbreath, prolonged the suffoca-
ame in control animals and those

УДК 612.146.1

ПРО ВПЛИВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДИХАННЯ НА ГЕМОДИНАМІЧНІ РЕАКЦІЇ ПРИ ГОСТРІЙ ГІПОКСИЧНІЙ ГІПОКСІЇ

С. А. Берштейн

Відділ фізіології кровообігу Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця
АН УРСР, Київ

Одним з найактуальніших і водночас найскладніших аспектів проблеми адаптивних змін кровообігу при гіпоксії є питання про механізми рефлекторної регуляції гемодинаміки.

Протягом останнього десятиріччя настійливо постулюється думка про те, що гемодинамічні реакції при гіпоксичній гіпоксії є не тільки прямим наслідком аферентних впливів з судинних рефлексогенних зон на нейрони серцево-судинного центра, а пов'язані також з стимуляцією легеневих аферентів [2, 7, 9, 10, 11, 13]. Підставою для цього служить уявлення про те, що одним з наслідків спостережуваної при гіпоксії чіткої респіраторної реакції є збільшення екскурсії легень, у зв'язку з чим можлива стимуляція mechanoreceptorів паренхіми легень та відповідні рефлекторні впливи на гемодинаміку. Становить інтерес дослідження структури зрушень гемодинаміки при гострій гіпоксії за умов, що усувають вплив на функціональний стан серцево-судинної системи факторів, пов'язаних з респіраторною реакцією. З цією метою ми досліджували гемодинамічні реакції при гострій гіпоксичній гіпоксії у тварин, параметри дихання у яких стабілізувались на близькому до вихідного рівні.

Методика досліджень

Експерименти провадились в умовах гострих дослідів на кроликах під хлоралозо-нембуталовим наркозом (20 мг хлоралози + 10 мг нембуталу на кг ваги, внутрішенно).

Гостру гіпоксичну гіпоксію відтворювали переведенням тварин на дихання газовими сумішами, що містять 7,5% кисню.

У 20 дослідах на 14 кроликах після трахеотомії в дистальній кінці трахеї вводили канюлю, з'єднану з апаратом штучного дихання виробництва ЕКМ Інституту ім. О. О. Богомольця АН УРСР, що здійснює примусовий вдих і видих з допомогою двох нарізних каналів. Частоту дихання встановлювали в межах 40—50 за хв при об'ємі вдиху (і відповідно видиху) від 15 до 20 мл, що дозволяло підтримувати на постійному рівні хвилінний об'єм дихання в межах 0,8—1,0 л/хв.

Контрольні тварини (19 дослідів на 10 кроликах) залишалися інтактними, і дихання гіпоксичними газовими сумішами здійснювалось у них природним шляхом з допомогою спеціальних масок.

Серцевий виброс визначали методом термороздивення [3]. Системний артеріальний тиск реєстрували в стегновій артерії з допомогою тензометричного датчика. Частоту серцевих скорочень визначали за пульсовими коливаннями кривої артеріального тиску. Інші показники гемодинаміки обчислювали загальноприйнятим методом.

Основні показники гемодинаміки досліджували при диханні кімнатним повітрям (вихідні дані) через 3 і 5 хв після переходу на дихання гіпоксичними газовими сумішами і на десятій хвиліні відновленого періоду після гіпоксії.

Результати досліджень та їх обговорення

У інтактних кроликів (табл. 1) дихання газовими сумішами, що містять 7,5% кисню, супроводжувалось помірним підвищеннем системного артеріального тиску (приблизно на 11%) на третій хвилині, а на п'ятій хвилині тиск навіть відносно знижувався, та його відмінності від вихідного рівня не перевищували похибки вимірювань. Зміни частоти

Таблиця 1

Зміни основних показників гемодинаміки у інтактних кроликів при диханні газовою сумішшю з 7,5% O₂

Гемодинамічні показники	Статистичні показники	Вихідні дані	Гіпоксія		Статистичні показники
			3 хв	5 хв	
Системний артеріальний тиск, мм рт. ст.	n	19	19	19	=
	M	71	79	76	
	±m	2,1	2,8	2,4	
	p		<0,05	>0,2	
Частота серцевих скорочень за 1 хв	n	19	19	19	=
	M	304	303	306	
	±m	8,9	9,2	7,6	
	p		>0,5	>0,5	
Серцевий індекс, л/м ² · хв	n	19	19	19	=
	M	0,848	0,925	0,983	
	±m	0,024	0,028	0,036	
	p		<0,05	<0,01	
Систолічний індекс, мл/м ²	n	19	19	19	=
	M	2,7	3,1	3,3	
	±m	0,29	0,33	0,42	
	p		<0,05	<0,05	
Загальний периферичний опір, дин · сек · см ⁻⁵	n	19	19	19	=
	M	36545	38425	35640	
	±m	1860	2135	1745	
	p		>0,5	<0,5	
Робочий індекс лівого шлуночка, кГм/м ² · хв	n	19	19	19	=
	M	0,852	0,971	1,012	
	±m	0,0438	0,0462	0,0598	
	p		<0,01	<0,01	
Робочий ударний індекс лівого шлуночка, кГм/м ²	n	19	19	19	=
	M	0,0028	0,0033	0,0034	
	±m	0,00027	0,00036	0,00041	
	p		<0,02	<0,02	

серцевих скорочень виявилися неоднозначними: в частині дослідів відзначалась чітка брадикардія, тоді як в інших — тахікардія. У середньому частота серцевих скорочень практично не змінювалась. Закономірно збільшувався серцевий виброс. Серцевий і систолічний індекс збільшувалися на третій хвилині гіпоксії відповідно на 10 і 15%, а на п'ятій — на 15 і 20%. Чітко збільшувались також показники роботи лівого шлуночка серця. Зміни загального периферичного опору судин за цих умов виявилися неоднозначними. На третій хвилині гіпоксії опір збільшувався в десяти дослідах, зменшувався — у семи, а в двох зовсім

не змінювався. На п'ятій хвилині змінювався лише в шести дослідів середньому деяка тенденція змінювалась на тенденцію до зменшення.

Через 10 хв після переходу на стабілізовані показники гемодинаміки

зміни основних показників гемодинаміки у інтактних кроликів при диханні газовою сумішшю з 7,5% O₂

Гемодинамічні показники	Статистичні показники	Гіпоксія		Статистичні показники
		3 хв	5 хв	
Системний артеріальний тиск, мм рт. ст.	n	19	19	=
	M	71	79	
	±m	2,1	2,8	
	p		<0,05	
Частота серцевих скорочень за 1 хв	n	19	19	=
	M	304	303	
	±m	8,9	9,2	
	p		>0,5	
Серцевий індекс, л/м ² · хв	n	19	19	=
	M	0,848	0,925	
	±m	0,024	0,028	
	p		<0,05	
Систолічний індекс, мл/м ²	n	19	19	=
	M	2,7	3,1	
	±m	0,29	0,33	
	p		<0,05	
Загальний периферичний опір, дин · сек · см ⁻⁵	n	19	19	=
	M	36545	38425	
	±m	1860	2135	
	p		>0,5	
Робочий індекс лівого шлуночка, кГм/м ² · хв	n	19	19	=
	M	0,852	0,971	
	±m	0,0438	0,0462	
	p		<0,01	
Робочий ударний індекс лівого шлуночка, кГм/м ²	n	19	19	=
	M	0,0028	0,0033	
	±m	0,00027	0,00036	
	p		<0,02	

У тварин із стабілізованим диханням зміни системного артеріального тиску збільшувались на 20%. Такого ж порядку гіпервібрації підритмуювались на п'ятій хвилині гіпоксії зміни закономірно, хоч і не дуже значущо. На п'ятій хвилині гіпоксії зміни збільшувалися на 15% і 20%. Чітко збільшувалися також показники роботи лівого шлуночка серця. Зміни загального периферичного опору судин за цих умов виявилися неоднозначними. На п'ятій хвилині гіпоксії зміни зменшувалися в десяти дослідах, збільшувалися — у семи, а в двох зовсім

1. Їх обговорення

тання газовими сумішами, що погано змінювались (на 11%) на третій хвилині, а на 5-му змінювались, та його відмінності від 3-х вимірювань. Зміни частоти

Таблиця 1
Зміни частоти серцевих скорочень у інтактних кроликів після дихання газовою сумішшю з 7,5% О₂

Гіпоксія		
	3 хв	5 хв
19	19	
79	76	
2,8	2,4	
<0,05	>0,2	
19	19	
303	306	
9,2	7,6	
>0,5	>0,5	
19	19	
0,925	0,983	
0,028	0,036	
<0,05	<0,01	
19	19	
3,1	3,3	
0,33	0,42	
<0,05	<0,05	
19	19	
38425	35640	
2135	1745	
>0,5	<0,5	
19	19	
0,971	1,012	
0,0462	0,0598	
<0,01	<0,01	
19	19	
0,0033	0,0034	
0,00036	0,00041	
<0,02	<0,02	

ними: в частині дослідів від інших — тахікардія. У середньому не змінювалась. Законопрещений і систолічний індекс відповідно на 10 і 15%, а на 5-му також показники роботи периферичного опору судин на третій хвилині гіпоксії опірився — у семи, а в двох зовсім

Про вплив стабілізації дихання

не змінювався. На п'ятій хвилині загальний периферичний опір збільшився лише в шести дослідах, тоді як в 12 — він зменшувався. У середньому деяка тенденція до збільшення на третій хвилині гіпоксії змінювалась на тенденцію до зниження на п'ятій хвилині.

Через 10 хв після переходу на дихання кімнатним повітрям досліджувані показники гемодинаміки не відрізнялися від вихідних.

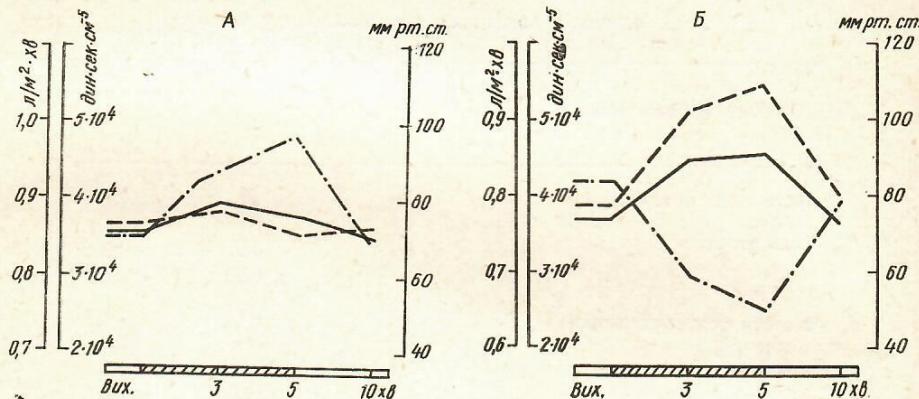
Таблиця 2

Зміни основних показників гемодинаміки у кроликів при стабілізованому диханні газовою сумішшю з 7,5% О₂

Гемодинамічні показники	Статистичні показники	Вихідні дані	Гіпоксія	
			3 хв	5 хв
Системний артеріальний тиск, мм рт. ст.	n	20	20	20
	M	74	89	91
	$\pm m$	4,0	3,9	4,3
	p		<0,02	<0,01
Частота серцевих скорочень за 1 хв	n	20	20	20
	M	316	294	289
	$\pm m$	7,1	7,6	8,1
	p		<0,05	<0,02
Серцевий індекс, $\text{л}/\text{м}^2 \cdot \text{хв}$	n	20	20	20
	M	0,820	0,699	0,645
	$\pm m$	0,037	0,044	0,056
	p		<0,05	<0,02
Систолічний індекс, $\text{мл}/\text{м}^2$	n	20	20	20
	M	2,6	2,4	2,3
	$\pm m$	0,24	0,27	0,31
	p		>0,2	>0,2
Загальний периферичний опір, $\text{дин} \cdot \text{сек} \cdot \text{см}^{-5}$	n	20	20	20
	M	38715	50710	54205
	$\pm m$	2342	3970	4989
	p		<0,02	<0,01
Робочий індекс лівого шлуночка, $\text{kГм}/\text{м}^2 \cdot \text{хв}$	n	20	20	20
	M	0,821	0,842	0,794
	$\pm m$	0,0446	0,0463	0,0512
	p		>0,5	>0,5
Робочий ударний індекс лівого шлуночка, $\text{kГм}/\text{м}^2$	n	20	20	20
	M	0,0026	0,0029	0,0028
	$\pm m$	0,00032	0,00038	0,00041
	p		>0,5	>0,5

У тварин із стабілізованим диханням (табл. 2) системний артеріальний тиск збільшився на третій хвилині гіпоксії приблизно на 20%. Такого ж порядку гіпертензивна реакція (на 23% вище вихідного рівня) підтримувалась на п'ятій хвилині. Частота серцевих скорочень закономірно, хоч і не дуже значно (на 8 і 9% відповідно на третій і п'ятій хвилинах гіпоксії) змінювалась. Істотно знижувався серцевий виброс. Серцевий індекс на третій хвилині гіпоксії становив на 17% менше вихідного, а на п'ятій — на 27%. Зміни систолічного індексу виявилися неоднозначними: у деяких дослідах спостерігалось досить

істотне його зменшення, в інших — чітке збільшення. У середньому його зміни виявилися статистично недостовірними. Робочий і робочий ударний індекс лівого шлуночка змінювались за цих умов незначно і також статистично недостовірно. Загальний периферичний опір судин чітко виразно і закономірно збільшувався. На третій хвилині гіпоксії показники опору у середньому перевищували вихідні дані понад 30%, а на п'ятій — майже на 40%.

Співвідношення змін системного артеріального тиску в мм рт. ст. (суцільна лінія), загального периферичного опору в $\text{дин}\cdot\text{сек}\cdot\text{см}^{-5}$ (переривчаста лінія) і серцевого індексу в $\text{л}/\text{м}^2\cdot\text{xv}$ (штрих-пунктирна лінія) у кроликів при природному (А) і стабілізованому (Б) диханні газовими сумішами, що містять 7,5% кисню, на третій і п'ятій хвилинах гіпоксії (заштрихована частина на горизонталі) та на десятій хвилині періоду відновлення.

Через 10 хв після припинення дихання гіпоксичними газовими сумішами всі досліджувані показники гемодинаміки, як правило, нормалізувалися.

Отже, пресорна реакція при гострій гіпоксії у тварин, дихання яких стабілізувалось, істотно більше виражена, ніж у контрольних кроліків. Це поєднувалось з чітким зменшенням серцевого вибросу, пов'язаним переважно з чіткою брадикардією та істотним і закономірним збільшенням загального периферичного опору судин. Отже, якщо у інтактних кроликів підвищення системного артеріального тиску пов'язане переважно з серцевим компонентом гемодинамічної реакції (див. рисунок, А), оскільки загальний периферичний опір у них практично не змінюється, то у тварин з стабілізованим диханням пресорна реакція при гіпоксії переважно зумовлена судинним компонентом, про що свідчить значне підвищення загального периферичного опору, поєднане зі зниженням серцевого вибросу (див. рисунок, Б).

Існують, принаймні, два можливих пояснення особливостей гемодинамічних реакцій при гострій гіпоксичній гіпоксії у тварин з стабілізацією дихання на вихідному рівні. По-перше, респіраторна реакція при гіпоксії, яка виражається в збільшенні частоти і хвилинного об'єму дихання, сприяє стимуляції механорецепторів легень і, як наслідок, підвищенню еферентної активності вагуса [6, 7, 12]. На думку цих авторів, незначні зміни частоти серцевих скорочень і незакономірні зрушення загального периферичного опору, спостережувані при гострій гіпоксичній гіпоксії у інтактних кроликів, є наслідком помітного відносного ослаблення впливу периферичної симпато-адреналової актив-

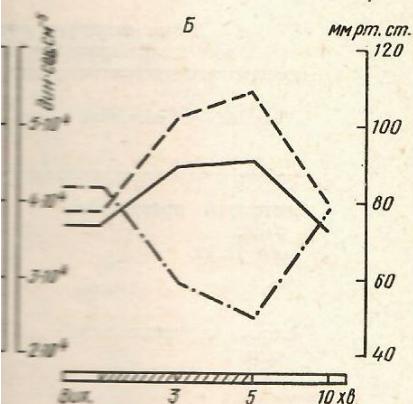
ності, пов'язаного з посиленою узгоджується з даними аналіз ментальних тварин [4, 5, 9]. Під час ваготомованих і атропінізо-гіпервентиляцією, а також при стережувані у кроликів при ження ролі посиленої еферентаторної реакцією, в розвитку гіпоксичній гіпоксії. Локалізаціально не досліджували, але з паренхімами легень [8, 10, 13].

По-друге, при диханні газовими сумішами, що містять 7,5% кисню, на третій і п'ятій хвилинах гіпоксії (заштрихована частина на горизонталі) та на десятій хвилині періоду відновлення.

Отже, результати наших даними дозволяють констатувати, що дихання гостру гіпоксичну гіпоксії зумовлену гемодинамікою за її впливів, очевидно, є стимуляцією.

1. Берштейн С. А.—Фізiol. журн., 1968, № 10.
2. Берштейн С. А., Степанов ское кровообращение, К., 1968.
3. Гуревич М. И. и др.—Фізiol. журн., 1968, № 10.
4. Повожитков М. М.—Механизмы адаптации к гипоксии. Автореф. дисс., К., 1970.
5. Черкаський Л. П.—Фізiol. журн., 1968, № 10.
6. Chalmers J., Korgel P.—J. Physiol., 1966, 187, 101.
7. Croker E. et al.—J. Physiol., 1966, 187, 111.
8. Daly M., Hazzledine J.—J. Physiol., 1966, 187, 121.
9. Daly M., Robinson B.—J. Physiol., 1966, 187, 131.
10. Daly M., Scott M.—J. Physiol., 1966, 187, 141.
11. Kontos H., Vetrovec G.—J. Physiol., 1966, 187, 151.
12. Korgel P. et al.—J. Physiol., 1966, 187, 161.
13. Scott M.—J. Physiol., 1966, 187, 171.

е збільшення. У середньому товірними. Робочий і робочий вались за цих умов незначно вий периферичний опір судин ся. На третій хвилині гіпоксії вали вихідні дані понад 30%,

му в мілілітерах (суцільна лінія), зарештчаста лінія) і серцевого індексу в працюному (A) і стабілізованому кисню, на третій і п'ятій хвилинах в десятій хвилині періоду віднов-

лення гіпоксичними газовими моддинаміки, як правило, норма.

І гіпоксії у тварин, дихання жена, ніж у контрольних кролінням серцевого вибросу, по-зо та істотним і закономірним збору судин. Отже, якщо у го артеріального тиску пов'я- гемодинамічної реакції (див. чний опір у них практично не в диханням пресорна реакція їм компонентом, про що сві- феричного опору, поєднане зі ск.).

яснення особливостей гемоди- гіпоксії у тварин з стабіліза- ше, респіраторна реакція при частоті і хвилинного об'єму повторів легень і, як наслідок, са [6, 7, 12]. На думку цих х скорочень і незакономірні у, спостережувані при гострій, є наслідком помітного від- симпато-адреналової актив-

ності, пов'язаного з посиленою еферентною вагусною активністю. Це узгоджується з даними аналізу рефлексу роздування легень у експериментальних тварин [4, 5, 9]. Практично повна відсутність цього ефекту у ваготомованих і атропінізованих тварин при гіпоксії, поєднаній з гіпервентиляцією, а також при відтворенні гіпокапнії, аналогічної спостережуваній у кроликів при гіпоксії [7], розцінюється як підтвердження ролі посиленої еферентної активності вагуса, пов'язаної з респіраторною реакцією, в розвитку гемодинамічних зрушень при гострій гіпоксичній гіпоксії. Локалізацію вагусних аферентів у кроликів специально не досліджували, але панує думка про те, що вони виходять з паренхіми легень [8, 10, 13].

По-друге, при диханні газовими сумішами, однаково збідненими киснем, усунення респіраторної реакції (з допомогою стабілізації дихання на вихідному рівні), яка супроводжує гіпоксичну гіпоксію, має сприяти більш різкому зниженню насичення киснем артеріальної крові, ніж у інтактних тварин. Внаслідок цього можна чекати, що гемодинамічні реакції у тварин за цих умов будуть подібні до тих, які відзначаються при більш тяжкій гіпоксії. Нами раніше [1, 2] було показано, що зі збільшенням ступеня гіпоксемії участь судинного компонента в розвитку гемодинамічних реакцій зменшується, і починає переважати збільшення продуктивності праці серця. У кроликів, дихання яких стабілізувалось, цього встановити не вдалося. Очевидно, у кроликів не відбувається такого істотного збільшення тяжкості гіпоксії при стабілізації дихання, оскільки вихідна висока частота дихання істотно обмежує у них можливості збільшення альвеолярної вентиляції. Проте, відзначенні обставин слід розглядати як можливу причину відмінностей адаптивних гемодинамічних реакцій у тварин з стабілізованим диханням.

Отже, результати наших дослідів у зіставленні з літературними даними дозволяють констатувати, що респіраторна реакція, яка супроводжує гостру гіпоксичну гіпоксію, помітно позначається на адаптивних змінах гемодинаміки за цих умов, і одним з шляхів реалізації її впливів, очевидно, є стимуляція легеневих аферентів.

Література

1. Берштейн С. А.—Фізiol. журн. АН УРСР, 1966, 12, 649.
2. Берштейн С. А., Степанов Ю. В.—В кн.: Гемодинамика и периферическое кровообращение, К., 1968.
3. Гуревич М. И. и др.—Фізiol. журн. СССР, 1967, 53, 350.
4. Повжитков М. М.—Механизмы рефлекторной регуляции сердечного выброса. Автореф. дисс., К., 1970.
5. Черкасский Л. П.—Фізiol. журн. АН УРСР, 1965, 11, 58.
6. Chalmers J., Kogner P., White S.—J. Physiol., 1967, 192, 537.
7. Croker E. et al.—J. Physiol., 1968, 199, 267.
8. Daly M., Hazzledine J., Ungar D.—J. Physiol., 1967, 188, 33.
9. Daly M., Robinson B.—J. Physiol., 1968, 195, 387.
10. Daly M., Scott M.—J. Physiol., 1963, 165, 179.
11. Kontos H., Vetrovec G., Richardson D.—J. Appl. Physiol., 1970, 28, 561.
12. Korneg P. et al.—J. Physiol., 1968, 199, 283.
13. Scott M.—J. Physiol., 1966, 186, 307.

Надійшла до редакції
20.IX 1972 р.

ON THE EFFECT OF RESPIRATION STABILIZATION
ON HEMODYNAMIC REACTIONS IN ACUTE HYPOXIC HYPOXIA

S. A. Bershtein

*Department of Blood Circulation Physiology, the A. A. Bogomoletz Institute
of Physiology, Academy of Sciences, Ukrainian SSR, Kiev*

Summary

It is shown that pressor response in acute hypoxic hypoxia in animals, which respiration was stabilized at the level close to initial, is considerably more expressed than in intact ones. The peculiarities of the pressor response structure are established connected with respiration stabilization in acute hypoxic hypoxia. If in intact animals the increase of systemic arterial pressure is mainly conditioned by cardiac component of hemodynamic response as total peripheral vascular resistance in them does not practically changed, so in animals with stabilized respiration pressor response in hypoxia is mainly connected with vascular component, a considerable increase of total peripheral resistance, which is coordinated with the decrease of cardiac output testifies to this fact.

The results of the fulfilled experiments in comparison with literature data permit the conclusion to be made that the respiratory reaction accompanying the acute hypoxic hypoxia, considerably tells on the adaptation hemodynamics changes under these conditions, and stimulation of lung afferents is apparently one of possible ways of its effect realization.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ
В УМОВАХ ГОСТРОГО

М. М. Сердюк

Відділ фізіології газообміну
Академія наук України

В літературі дотепер немає під час гіпоксичної експозиції виступає Дрінкер [19, 20], її інших дослідників [40, 47, 48]. Дійсно, інтенсивність розвитку гострого гіпоксічного віку залежить від віку, пребування у перші години.

Усе це стосується тільки вікового фактора. Вдалося знати, що у щуренят раннього віку в умовах гострого кисневого голодування та інтерстиціальної ткані є даних щодо ступеня гіпоксічного віку, що не дає можливості розвитку цих особливостей.

У наших раніше проведених дослідженнях за однакових умов зниження кисню у собак різних вікових груп виявлено артеріальну гіпоксемію, типу [9—12]. Як було показано на самих умов неоднаково змінюється pO_2 , який був найбільш низьким — у наймолодших щенків задачі: по-перше, з'ясувати, чи є відмінності відповідей на гостру гіпоксичну експозицію відповідно до віку.

Методи

Досліди проводили на 35 щенків віком 24—26 днів, 33 — півторамісячного віку. Щенків поділили на дві групи: першу відрізняли від другої за температурою. Піддослідувану тварину засипали в 11,2% O_2 на протяг 25—30 хв. Догоджено, що відповідь на гіпоксію буде вимірювати за швидко змінами артеріального тиску. Легені зважували на аналітичних течіях (по три від кожної тварини) під час певного періоду при температурі 90—100°. Не було сумніву у часі, необхідному для проведення дослідження, результати